

ลีลาในการบรรเลงสายลวดของจะเข้

The Jakhay's brass wire playing style

รชต คีตโชติบัณฑิต¹

บทคัดย่อ

จะเข้เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องดีด ส่วนมากทำจากไม้ขนุนนำมาขุดเป็นโพรงเพื่อทำให้มีเสียงกังวานประกอบด้วยสายเอก สายทุ้มซึ่งใช้เส้นเอ็นที่มีขนาดต่างกัน และสายลวด ใช้บรรเลงแนวราบกับพื้น มีระดับเสียงสูง เสียงกลาง และเสียงต่ำ จัดอยู่ในหมวดเครื่องนำของวงดนตรีไทย ใช้บรรเลงในวงเครื่องสาย วงมโหรีแทนกระจำปีเพราะเสียงดังและบรรเลงได้สะดวกกว่า และการบรรเลงเดี่ยว บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความหลากหลายในการบรรเลงสายลวดของจะเข้ พบว่าจะเข้ใช้การดีดเข้าออกของสายลวดมีความกังวานมากกว่าสายเอกและสายทุ้มจึงไม่จำเป็นต้องกรอสายลวดเพื่อให้มีเสียงยาว สามารถกล้ำเสียงโดยการดีดเชื่อมตั้งแต่ 2 เสียงทำให้ทำนองอ่อนหวานยิ่งขึ้น ลีลาในการบรรเลงสายลวดของจะเข้เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ สามารถทำลีลาได้หลากหลายในการบรรเลงรวมวงและบรรเลงเดี่ยว ทำให้เกิดจังหวะเสียงที่หนักแน่นสามารถใช้บรรเลงทำนองลูกเต๋า การลื้อของเครื่องตาม และสำนวนกลอนต่าง ๆ ทักษะการบรรเลงสายลวดของจะเข้ขึ้นอยู่กับจังหวะ ทำนอง ความเหมาะสมตามสถานการณ์ในการแสดงดนตรี และการสั่งสมประสบการณ์ของผู้บรรเลงจึงจะทำให้ลีลาในการบรรเลงสายลวดจะเข้มีความโดดเด่นยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ลีลาการบรรเลง, สายลวด, จะเข้

¹ อาจารย์ประจำสาขาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี

Abstract :

Jakhay is a type of Thai musical instrument. It is made from jackfruit wood and dug into hollows to make a resonating sound. It consists of major strings and secondary strings, which uses nylon line of different sizes, and the brass wire. It is used to play horizontally on the ground. There are high, mid, and low tones, classified as the leading instruments of Thai orchestras, and it is also used to play in a stringed band, orchestra instead of Krachappi because it can make louder noise and it is more convenient to play solo. This academic article aims to show the variety of Jakhay strings playing. It is found that using the strum of the wire is more resonant than the major strings and secondary line, so there is no need to long flick the wire to make a long sound. It can be modulated by strumming from 2 sounds making the melody sweeter. The style of playing the wires of the Jakhay is an important identity, so it can be performed a variety of styles in orchestra and solo causing a strong rhythm which can be used to play the parody melody, fulfill melody and various melodic poems. The skill of playing Jakhay's brass wire depends on the rhythm, melody and suitability according to the circumstances of the musical performances. The accumulation of experience of the players will make the style of playing the Jakhay's brass wire more outstanding.

Keywords : Jakhay, playing style, brass wire

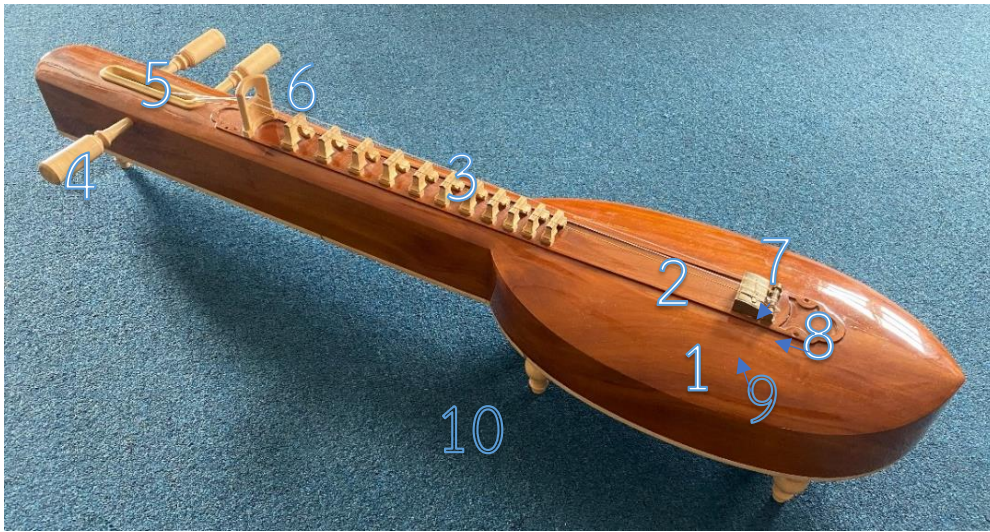
วัตถุประสงค์

เพื่อแสดงรูปแบบลีลาหลากหลายในการบรรเลงสายลวดของจะเข้

บทนำ

จะเข้ เป็นเครื่องดนตรีไทยที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องดีด มีการสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องดนตรีของชาวมอญที่มีลักษณะรูปร่างคล้ายตัวจะเข้ มีการปรับปรุงแล้วเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนกลายเป็นจะเข้ในรูปแบบปัจจุบัน จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่มีการใช้บรรเลงมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้มีการนำจะเข้เข้ามาบรรเลงผสมเป็นเครื่องบรรเลงในวงมโหรีแทนกระจับปี่ เนื่องจากจะเข้มีกระแสนเสียงที่ดี กังวาน ไพเราะ และสามารถบรรเลงได้สะดวกกว่าการบรรเลงกระจับปี่ที่ต้องวางบนตักแต่จะเข้วางราบไปกับพื้น จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่ทำมาจากไม้แก่นขนุนเป็นส่วนใหญ่ มีคุณสมบัติที่ทำให้มีเสียงก้องกังวาน นำมาขุดให้เป็นโพรงด้านในและมีความยาวเชื่อมต่อถึงกันตลอด ส่วนด้านล่างเป็นพื้นไม้ที่มีการฉลุตลอดเพื่อให้มีเสียงออกดีขึ้น จะเข้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนหัวและตอนท้าย มีขาค้างทั้งหมด 5 ขา อยู่ที่ตอนหัวจำนวน 4 ขา และตอนท้ายจำนวน 1 ขา เพื่อยกตัวของจะเข้ให้สูงขึ้นทำให้เป็นที่ระบายออกของเสียงเวลาดีด จะเข้มีสาย 3 เส้น คือ สายเอก สายกลาง และสายลวด โดยสายเอกทำจากเส้นเอ็นเหมือนกับสายทุ้มแต่ใช้ขนาดต่างกัน ตั้งเสียงสายเอกเปล่าเสียงโดและตั้งเสียงสายทุ้มเปล่าเสียงซอลต่ำ และเสียงโดต่ำในสายลวด ใช้วิธีการกดนิ้วลงบนนมจะเข้ ทั้ง 11 นม ซึ่งไล่ระดับของขนาดและความสูงเรียงกันไปทำให้ได้เสียงสูงต่ำตามระยะห่างที่กำหนดไว้ เมื่อกดนิ้วลงบนนมจะเข้ที่ติดหย่องจะได้เสียงเรแล้วไล่ระดับให้มีเสียงสูงขึ้นไปจนถึงนมสุดท้ายจะได้เสียงซอลสูง (ภุชกร เพชรนอก, 2550, น. 53 – 55 และ พิภพ สอนโย, 2561 น. 1-2)

ดุซงญอ มีป้อม และคณะ (2562, น. 18) กล่าวว่า จะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ดำเนินการทำนองเหมือนซอด้วง แต่มีวิธีการบรรเลงแตกต่างกัน เนื่องจากจะเข้เป็นเครื่องดนตรีที่มีสาย 3 เส้น ได้แก่ สายเอก สายทุ้ม และสายลวด วิธีการแปลทำนองจึงสามารถทำได้ในระดับเสียงสูง เสียงกลาง และเสียงต่ำ ซึ่งวิธีการที่แตกต่างไปจากซอด้วงคือมีการใช้สายลวดมาบรรเลงทำนองสอดประสานไปกับการดำเนินการทำนองของสายเอก มีการใช้กลวิธีการรูดสาย การกรอ การสะบัด การสะเดาะไม้ดีด ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของการบรรเลงจะเข้

ชื่อภาพ: ส่วนประกอบของจะเข้

ที่มา: ผู้เขียน

1. ตัวจะเข้ 2. สายจะเข้ ได้แก่ สายเอก สายทุ้ม และสายลวด 3. นมจะเข้
4. ลูกบิด 5. รางไหม 6. ห้อยอง 7. แหน 8. หลัก 9. โตะ 10. ขาตั้ง
(สวิต ทับทิมศรี, 2548, น. 240)

วิธีการพันไม้ดีดจะเข้เพื่อใช้ในการดีดจะเข้

ไม้ดีดจะเข้เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการบรรเลงจะเข้ ใช้สำหรับดีดสายให้ดัง ทำจากไม้ เขาสัตว์ เรซิน หรือ งามช้าง มีขนาดประมาณ 15-20 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 เซนติเมตร โดยเหลาข้างหนึ่งให้แหลมพอประมาณเพื่อใช้ดีดสายจะเข้ ส่วนหัวของไม้ดีดจะเข้อาจจะแกะสลักให้มีรูปทรงสวยงามรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทรงดอกบัว ทรงหัวตัดตรง หรือประดับด้วยอัญมณีสวยงามเพื่อสร้างมูลค่าให้มากยิ่งขึ้น และใช้เชือกได้หลากหลายชนิดผูกกับส่วนหัวของไม้ดีด โดยใช้เชือกมีความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร เพื่อให้เพียงพอในการพันกับนิ้วชี้

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ชื่อภาพ: วิธีการพันไม้ติดจะเข้เพื่อใช้ในการติดจะเข้

ที่มา: ผู้เขียน

(1) การตั้งท่าไม้ติดก่อนพันไม้ติด เพื่อให้มีความมั่นคง ผู้บรรเลงต้องตั้งไม้ติดไว้ตำแหน่งข้อนิ้วที่ 2 จากปลายนิ้วชี้ของมือข้างซ้าย

(2) การพันเชือกแบบทางเดียว โดยให้ไม้ติดเอียงเข้ามาหาตัวผู้ติด เมื่อใช้นิ้วหัวแม่มือดันออกไป ไม้ติดจะอยู่ในลักษณะตั้งตรงพอดี ทำให้เวลาบรรเลงจะเข้มีความมั่นคงและอยู่ได้ยาวนาน

(3) การพันเชือกแบบกากบาท

(4) เมื่อพันเชือกแบบทางเดียวหรือแบบกากบาทแล้วให้วนเชือกพันรอบข้างไม้ติดหรือเรียกว่าการหักคอไก่เพื่อทำให้ตัวไม้ติดจะเข้กับนิ้วไม้สัมผัสกัน เป็นการลดความเจ็บปวดของนิ้วผู้เล่นขณะบรรเลงได้

(5) เมื่อหักคอไก่แล้วให้เหลื่อมปลายเชือกไว้สำหรับม้วนเป็นวงเพื่อรัดหัวไม้ติดจะเข้แล้วดึงให้มีความแน่น กระชับพอสมควร

(6) ลักษณะการพันไม้ติดจะเข้ที่เสร็จสมบูรณ์ (พล คำปิงส์, 16 สิงหาคม 2565, สัมภาษณ์)

การอ่านสัญลักษณ์เบื้องต้นของโน้ตจะเข้ในบทความวิชาการนี้

การถ่ายทอดความรู้ของศาสตร์ในการบรรเลงจะเข้ แต่โบราณนิยมใช้วิธีมุขปาฐะหรือการสอนแบบปากต่อปาก โดยครูจะสอนลูกศิษย์ให้ฝึกและจำไปทีละน้อยจนเกิดความชำนาญแล้วจึงต่อวรรคเพลงเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะจบเพลง ในปัจจุบันนี้มีการบันทึกโน้ตเพลงเพื่อเก็บไว้ให้คนรุ่นหลังได้ฝึกฝนหรือเป็นการบันทึกเพื่อกันลืม ซึ่งการบันทึกโน้ตเพลงไทยของแต่ละสำนักมีการพัฒนารูปแบบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละเครื่องมือและกลวิธีการที่ใช้ บทความวิชาการนี้ผู้เขียนกำหนดสัญลักษณ์ต่าง ๆ ให้ผู้อ่านมีความเข้าใจถึงเคล็ดลับและกลวิธีของจะเข้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สัญลักษณ์

	ห้องเพลงหมายถึง การแบ่งจังหวะในห้องเพลงรูปแบบโน้ตไทย
-	ขีด หมายถึง การกรอหรือรัวโน้ตที่ปรากฏก่อนหน้าเครื่องหมายเพื่อให้มีเสียงยาวต่อเนื่อง
()	วงเล็บ หมายถึง การเว้นตัวโน้ตสำหรับการบรรเลงลูกล้อหรือลูกขัดของเครื่องตาม
x	กากบาท หมายถึง การเว้นจังหวะโดยไม่มีการกรอหรือรัวไม้ตีสำหรับโน้ตจะเข้
ตัวอักษร	ด ร ม ฟ ซ ล และ ท แทนเสียง โด เร มี ฟา ซอล ลา และ ที ของสายเอกจะเข้
มีจุดบน	ด̣ ร̣ ม̣ ฟ̣ ซ̣ ล̣ และ ท̣ แทนเสียง โดสูง เรสูง มีสูง ฟาสูง และซอลสูง ของสายเอกจะเข้
มีจุดล่าง	ซ ล ท ด ร ม ฟ ซ ล ท ด และ ร หมายถึง การบรรเลงสายกลางหรือสายทุ้ม
ตัวหนา	ด ร ม ฟ ซ ล ท ด̣ ร̣ ม̣ ฟ̣ ซ̣ ล̣ ท̣ หมายถึง การบรรเลงสายลวดของจะเข้
จุดบนตัวหนาบนเส้น ๓ คือการตี 3 สายพร้อมกันโดยกดนมที่ 3 จากหย่องสายกลางจะได้เสียง โดผลั่ง	
กลุ่มโน้ต ^x X	แทนกลวิธีการกล้ำเสียง เช่น
กลุ่มโน้ต ^{xx} X	แทนกลวิธีการสลับ เช่น
กลุ่มโน้ต ^{xxxxxx} X	แทนกลวิธีการขยี้ เช่น

- - - ฟรุ	- - - ถิด	- - - ตีล	- ถิด - มีรุ
- - - ดตด	- มรค ร ม	- ตีรุ มี รุ ตี	- ถิดล ซ ฟ
มดรมฟรมฟ	ซมฟซลฟซล	ฟซลทตี ฟ	ด ฟ ฟซลทตี

(มนตรี พันธรัตน์, 10 สิงหาคม 2565, สัมภาษณ์)

การใช้นิ้วกดนมจะเข้เพื่อดำเนินทำนองเพลง

ชื่อภาพ: การใช้นิ้วกดนมจะเข้

ที่มา: ผู้เขียน

1.การใช้นิ้วกดนมจะเข้เพื่อดำเนินทำนองเพลง หลักการใช้นิ้วเพื่อตีจะเข้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทำให้การบรรเลงจะเข้เป็นไปด้วยความราบรื่นในเรื่องการดำเนินของนิ้วกดจะเข้ ผู้บรรเลงสามารถใช้นิ้วทั้ง 5 ได้แก่ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วหัวแม่มือ และนิ้วก้อย ของมือข้างซ้ายในการกดลงไปบนนมจะเข้ตำแหน่งก่อนถึงตัวโน้ตที่ต้องการกด เพื่อให้ได้เสียงที่ชัดเจนและก้องกังวาน นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางสามารถกดสายได้ทั้ง 3 เส้น ขึ้นอยู่กับวรรคเพลงหรือกลอนเพลง ส่วนนิ้วหัวแม่มือและนิ้วก้อยใช้กดเฉพาะสายลวดเมื่อต้องการบรรเลงทำนองหรือวรรคเพลงที่ใช้สายลวด

2. การใช้นิ้วในการเริ่มบรรเลงเพลงไทย วรรคเพลงแต่ละวรรคมีสังคีตลักษณะที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์ว่าใช้การเรียงโน้ตเพลงจากเสียงต่ำไปยังเสียงสูงหรือเสียงสูงไปเสียงต่ำในการบรรเลง เช่น การเริ่มด้วย

----	ร ม ช ล	-- ด ร	ด ล ช ล
------	---------	--------	---------

เป็นการเริ่มจากนมจะเข้ที่มีเสียงต่ำไปเสียงสูง ผู้บรรเลงต้องใช้

นิ้วนางเป็นนิ้วเริ่มต้นบรรเลง หรือ	ด ร ด ล	- ช - ม
------------------------------------	---------	---------

ผู้เล่นต้องใช้นิ้วชี้เริ่มต้นเพราะบทเพลงเริ่มจากเสียงสูงลงไปเสียงต่ำ และ การเริ่มบรรเลงจากลูกเต๋า ก็จะมีการใช้นิ้วก้อยหรือนิ้วหัวแม่มือมากดสายลวดในการเริ่มบรรเลงด้วย เช่น

--- ด	- ด ด ด
-------	---------

จะใช้นิ้วชี้กดนมที่ 3 สายทุ้มแล้วดีดพร้อมกันทั้ง 3 เส้นจะได้เสียงโดที่กังวานและหนักแน่นในการเริ่มบรรเลง หรือ

--- ร	- ร ร ร
-------	---------

จะใช้นิ้วก้อยกดสายลวดและนิ้วนางกดสายเอกเริ่มบรรเลง และ

--- ด	- ด ด ด
-------	---------

จะใช้นิ้วหัวแม่มือกดสายลวดและนิ้วชี้กดสายเอกเริ่มบรรเลง ซึ่งการใช้นิ้วเริ่มบรรเลงมีความสำคัญเช่นกัน

3. นิ้วเรียง การบรรเลงจะเข้มีหลักการใช้นิ้วเพื่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินทำนองเพลง การใช้นิ้วเรียงกัน คือ นิ้วนาง นิ้วกลาง และนิ้วชี้ เมื่อทำนองเพลงเคลื่อนที่จากเสียงสูงไปเสียงต่ำหรือเสียงต่ำไปเสียงสูง ผู้บรรเลงจะใช้นิ้วกลางเป็นนิ้วผ่านเสียงสูงไปเสียงต่ำหรือเสียงต่ำไปเสียงสูง

4. นิ้วข้าม กรณีมีการดำเนินทำนองข้ามเสียงมากกว่า 1 เสียงเป็นต้นไปจะข้ามการใช้นิ้วกลางกดนมจะเข้

5. นิ้วบุก ในกรณีที่มีการดำเนินทำนองเสียงสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ผู้บรรเลงต้องใช้นิ้วชี้กดเสียงไล่ลมจะเข้เรียงไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีเสียงระดับสูงขึ้นเรียงกันไป

6. นิ้วถอย ในกรณีที่มีการดำเนินทำนองเสียงต่ำลงไปเรื่อย ๆ ผู้บรรเลงต้องใช้นิ้วนางกดเสียงไล่ลมจะเข้เรียงลงมาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีเสียงระดับต่ำลงเรียงกันไป

7. นิ้วสายลวด การบรรเลงสายลวดสามารถใช้นิ้วทั้ง 5 บรรเลงให้เหมาะสมกับวรรคเพลง เพื่อทำให้เกิดความสะดวกในการใช้นิ้วบรรเลง ส่วนใหญ่จะใช้ทำนองลูกเต๋abinบทเพลง และปรากฏในเพลงเดี่ยวรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ถ้าต้องการทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วชี้จะใช้นิ้วหัวแม่มือมาช่วยกด ถ้าต้องการทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วกลางจะใช้นิ้วกลางวางทาบลงไปเพื่อกดสายลวด และถ้าต้องการทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วนางจะใช้นิ้วก้อยกดลงไปสายลวด ดังภาพต่อไปนี้

(1)

(2)

(3)

ชื่อภาพ: การใช้นิ้วกดนมจะเข้

ที่มา: ผู้เขียน

- (1) การทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วชี้จะใช้นิ้วหัวแม่มือมาช่วยกด
- (2) การทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วกลางจะใช้นิ้วกลางวางทาบลงไปเพื่อกดสายลวด
- (3) การทำเสียงทิงในตำแหน่งนิ้วนางจะใช้นิ้วนางกดลงไปทาบสายลวด

ลักษณะท่าทางในการดีดจะเข้

1. ท่าทางในการดีดจะเข้ ผู้บรรเลงต้องนั่งผิงสายลวด ซึ่งอยู่ฝั่งเสียงต่ำ โดยให้หัวของจะเข้อยู่ทางด้านขวามือของผู้บรรเลง นั่งพับเพียบให้ปลายเท้าหันไปทางซ้าย โดยให้ช่วงหลังตั้งตรง สว่างาม นิ้วที่ใช้ไม้พันดีดจะเข้ต้องเรียงและเหยียดตรงออกมา ใช้นิ้วหัวแม่มือเพื่อประคองไม้ดีดให้ตรง วางอยู่ตำแหน่งหัวของจะเข้โดยให้ห่างจากนมลูกยอดประมาณ 10 เซนติเมตร แขนซ้าย มือซ้าย และนิ้วที่ใช้กดนมจะเข้ต้องเหยียดตรงตั้งแต่หัวไหล่จนถึงปลายนิ้วให้ดูเป็นเส้นตรงเพื่อให้ผู้บรรเลงมีท่าทางที่สว่างาม

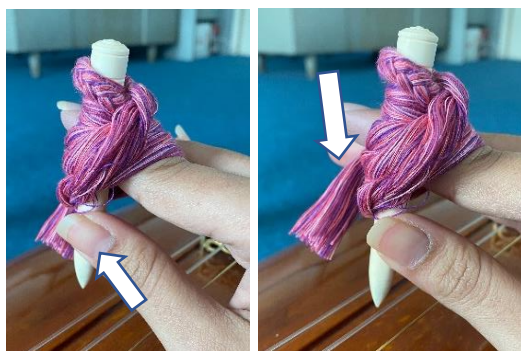

ชื่อภาพ: ลักษณะการเหยียดแขนในการดีดจะเข้

ที่มา: ผู้เขียน

หลักการใช้ไม้ดีดในการดำเนินงานของเพลง

1. การดีดเข้าและออก เมื่อผู้บรรเลงปิดไม้ดีดให้โดนสายแล้วออกไปจากตัวของผู้บรรเลงเรียกว่า ไม้ดีดออก และเมื่อผู้บรรเลงปิดไม้ดีดให้โดนสายเข้ามาหาตัวของผู้บรรเลงเรียกว่า ไม้ดีดเข้า

ชื่อภาพ: การปิดไม้ดีดจะเข้ ออกและเข้า

ที่มา: ผู้เขียน

2. การกรอ คือ วิธีการดีดจะเข้เพื่อให้เสียงจะเข้มีความยาวนานตามจังหวะที่ต้องการโดยการดีดเข้า-ออกสลับกันไปอย่างรวดเร็วให้จังหวะมีความสม่ำเสมอ

3. การใช้ไม้ดีดเข้าหรือออก หลักในการใช้ไม้ดีดให้ถูกต้อง คือ (1) เมื่อตกจังหวะนิ้วไม้ดีดต้องเข้าเสมอ (2) ใน 1 ห้องเพลงจะบรรจุไปด้วยโน้ตจำนวน 4 ตัว ไม้ดีดจะใช้ดีดสลับออกเข้าออกเข้าเรียงกันไปโดยเริ่มจากดีดออกโน้ตตำแหน่งแรก หากตำแหน่งแรกเป็นตัวที่ 2 ให้ดีดเข้าก่อน โดยใช้สัญลักษณ์ ▲ แทนการดีดออก และ ▼ แทนการดีดเข้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

▲ ▼ ▲ ▼	- ▼ ▲ ▼	- - ▲ ▼	- - - ▼
1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
ดํ ๓ ๓ ๓	- ๓ ๓ ๓	- - ซ ซ	- - - ม

(นตพั่นทิ เจริญ, 6 กันยายน 2565, สัมภาษณ์)

4. บทเพลงที่ใช้ฝึกหัดบรรเลงจะเข้เบื้องต้น การเริ่มหัดดีดจะเข้ ผู้ฝึกต้องเริ่มจากการดีดให้มีเสียงตัวโน้ตที่ชัดเจนก่อน โดยเริ่มจากดีดเข้าและดีดออกสลับไปสลับมา เมื่อดีดได้เสียงชัดเจนแล้วจึงเริ่มกดนมจะเข้แล้วดีดให้เป็นเสียงตัวโน้ตที่ชัดเจน เมื่อเกิดความชำนาญให้ฝึกการรัวหรือกรอไม้ดีดต่อไป บทเพลงที่ใช้ฝึกหัดเบื้องต้นในการดีดเข้าออกให้ชัดเจน เช่น เพลงแขกบรเทศชั้นเดียว เพลงจระเข้หางยาว ฯลฯ ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีตัวโน้ตที่เหมาะสมกับการฝึก ส่วนบทเพลงที่ใช้ฝึกการรัวหรือกรอไม้ดีด เช่น ฟ้อนเงี้ยว ชมแสงจันทร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีจังหวะยาวเพื่อการฝึกรัวไม้ดีด ดังตัวอย่างโน้ตเพลงต่อไปนี้

เพลงแขกบรเทศ ชั้นเดียว ใช้สำหรับฝึกความสัมพันธ์ของไม้ดีดกับนิ้ว

ดํ ๓ ๓ ๓	ดํ ๓ ๓ ๓	ดํ ซ ซ ซ	ดํ ๓ ม	ซ ม ร ด	ซ ด ร ม	ซ ๓ ซ ม	ซ ม ร ด
ซ ม ซ ร	ม ร ด ๓	ซ ม ซ ๓	ซ ๓ ด ร	ซ ม ร ด	ซ ด ร ม	ซ ๓ ซ ม	ซ ม ร ด

เพลงฟ้อนเงี้ยว สองชั้น ใช้สำหรับฝึกการกรอไม้ดีด

----	--- ม	----	- ซ × ๓	----	- ร × ม	----	- ซ × ๓
----	--- ม	----	- ซ × ๓	× ด × ๓	× ซ × ด	--- ร	× ม × ซ
----	--- ม	----	- ซ × ๓	× ด × ๓	× ซ × ด	--- ร	--- ม
----	--- ดํ	--- รํ	× ๓ × ดํ	× ๓ ๓ ๓	× ม × รํ	× ดํ × ๓	× ซ × ๓

สร้อย

----	--- ๓	--- ท	--- ๓	× ท × ×	× ท × ๓	× ม ม ม	× ม × ๓
------	-------	-------	-------	---------	---------	---------	---------

ช่วงแรกในการฝึกหัดจะเข้ถือว่าเป็นเรื่องยากพอสมควร เพราะมือทั้ง 2 ข้างใช้ทักษะต่างกัน โดยมือขวาต้องปิดไม้ดีดเข้าออกให้มีเสียงชัดเจน ในขณะที่มือซ้ายต้องกดนมจะเข้ให้ถูกต้องตำแหน่ง ผู้ฝึกต้องมีความอดทน

เกี่ยวกับไม้ดีดที่ต้องผูกมัดกับนิ้ว เพื่อเป็นการฝึกสำหรับผู้เล่นใหม่จึงควรหาบทเพลงที่เหมาะสมกับนักเรียน จึงจะส่งผลให้การดีดจะเข้าใจไม่ยากและน่าเบื่อจนเกินไป (พล คำปิงส์, 16 สิงหาคม 2565, สัมภาษณ์)

กลวิธีและกลวิธีพิเศษในการบรรเลงจะเข้

แนวทางการบรรเลงจะเข้มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การบรรเลงแบบเรียบร้อยในวงมโหรี หรือวงเครื่องสาย และการบรรเลงจะเข้เพื่อแสดงศักยภาพของผู้บรรเลงในเพลงเดี่ยว ซึ่งเพลงเดี่ยวที่นิยมนำมาใช้บรรเลง อดตฝีมือของจะเข้ อดตทางเพลง และอดตความแม่นยำของผู้บรรเลง อาทิ เพลงจีนขิมใหญ่ เพลงลาวแพน เพลงสุตสงวน เพลงแขกมอญ เพลงกราวโน (พล คำปิงส์, 16 สิงหาคม 2565, สัมภาษณ์) ซึ่งมีกลวิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การกล้ำเสียง จะเข้เป็นเครื่องดนตรีไทยที่มีเสียงลักษณะสั้น ดังนั้นการบรรเลงเพื่อให้ได้เสียงที่มีความยาวต่อเนื่องจึงเรียกว่าการรัวหรือการกรอไม้ดีด การรัวเสียงให้มีความยาวต่อเนื่อง หากทำกลวิธี การกล้ำเสียงจากเสียงหนึ่งไปยังเสียงหนึ่งจะทำให้เกิดความไพเราะอ่อนโยนมากยิ่งขึ้น การเอื้อนของจะเข้ มี 2 ลักษณะ คือ การกล้ำเสียงสั้นและการกล้ำเสียงยาว การกล้ำมีเสียงตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไป เช่น การกล้ำเสียงแบบสั้น

----	- ลัด - คัล	-- คัล	ซ ลขฟ - ลข
------	-------------	--------	------------

และการกล้ำเสียงแบบยาว เช่น

ร ม ซ ถ	--- ซม
---------	--------

(สกลพัฒน์ โคตรตันติ, 2554, น. 84)

2. การดีดกระหนบสาย จะเข้เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่มีสายเพื่อใช้สำหรับบรรเลงจำนวน 3 เส้น คือ สายเอก สายทุ้ม และสายลวด การดีดสายตั้งแต่ 2 สายขึ้นไปจนถึง 3 สายพร้อม ๆ กัน เรียกว่า กลวิธีการดีดกระหนบสาย ซึ่งผู้บรรเลงสามารถดีดกระหนบสายโดยการกระหนบเสียงเดียวกันหรือเสียงประสานกันก็ได้ เช่น การกดนมที่ 4 สายเอกกับสายทุ้มเปล่าพร้อมกันจะได้เสียงซอล การดีดนมที่ 1 สายเอกพร้อมกับสายทุ้มเปล่าจะได้เสียงหลักเป็นเสียงเรที่มีการประสานกับเสียงซอล การดีดนมที่ 3 สายทุ้มพร้อมกับสายเปล่าสายเอกและสายลวดพร้อมกันทั้ง 3 เส้นทำให้ได้เสียงโดที่มีความหนักแน่นและกังวานมากยิ่งขึ้น กลวิธีการดีดกระหนบสายสามารถบรรเลงได้ทั้งเพลงบรรเลงรวมวงและการบรรเลงเพลงเดี่ยว ดังตัวอย่างภาพต่อไปนี้

(1)

(2)

(3)

ชื่อภาพ: การดีดกระหนบสาย

ที่มา: ผู้เขียน

(1) การดีดกระทบเสียงซอล

(2) การดีดกระทบเสียงเรประสานกับเสียงซอลต่ำ

(3) การดีดกระทบสายเสียงโดทั้ง 3 เส้น หรือเรียกว่าการดีด “ฉ่าง” หรือ “ผลิ่ง” ถือเป็นเอกลักษณ์ของจะเข้ที่สำคัญ ใช้สัญลักษณ์ **ด้** ทำให้ได้เสียงที่หนักแน่น มั่นคงและดังกังวาน ส่วนมากพบในการบรรเลงลูกเท่าเสียงโด ลูกล่อในจังหวะเครื่องตาม และการบรรเลงเดี่ยว เช่น เดี่ยวเพลงลาวแพนดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ด ด ด้	- ซุ ท ด้	x ด ม ฟ	ซ ซุ ท ด้	x x x ^{ดท} ซ	ฟ ซุ ท ด้	x ด ม ฟ	ซ ซุ ท ด้
-----------------	------------------	---------	------------------	-----------------------	-------------------------	---------	------------------

3. การสะบัด เป็นกลวิธีการบรรเลงดนตรีไทยที่ใช้เกือบทุกเครื่องมือ เป็นการบรรเลงโน้ตประกอบด้วยเสียงจำนวน 1, 2 และ 3 เสียง จำนวน 3 พยางค์ให้มีจังหวะสั้นและกระชับขึ้นให้เหลือเพียง 2 จังหวะตัวโน้ตโดยที่จังหวะยังคงเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

รมซล

 ใช้สัญลักษณ์

ดรมซล

 หรือ

ซมรด	มรดล
------	------

 ใช้สัญลักษณ์

ลซมรด	มรดล
-------	------

 เป็นต้น

3.1 การสะบัดเสียงเดี่ยว เป็นการบรรเลงโน้ตตัวเดียวกันจำนวน 3 พยางค์ให้มีจังหวะสั้นและกระชับขึ้นโดยให้เหลือเพียง 2 จังหวะโน้ต โดยที่จังหวะยังคงเดิม เช่น

-- ซ ซ

 ใช้

-- ซซ

 หรือสัญลักษณ์

ดัดรด	ทลซร
-------	------

 ใช้สัญลักษณ์

ดัดัดรด	ทลซร
---------	------

 เป็นต้น

3.2 การสะบัด 2 เสียง เป็นการบรรเลงโน้ต 2 เสียงให้มีจำนวน 3 พยางค์โดยมีจังหวะสั้นและกระชับขึ้นโดยให้เหลือเพียง 2 จังหวะตัวโน้ตโดยที่จังหวะยังคงเดิม เช่น

-- ด ล

 ใช้สัญลักษณ์

-- ลดล

 หรือ

ลซมร	ซมรด
------	------

 ใช้สัญลักษณ์

ซลซมร	มซมรด
-------	-------

 เป็นต้น

3.3 การสะบัด 3 เสียง เป็นการบรรเลงโน้ต 3 เสียงให้มีจำนวน 3 พยางค์โดยมีจังหวะสั้นและกระชับขึ้น โดยให้เหลือเพียง 2 จังหวะตัวโน้ต โดยที่ยังมีจังหวะยังคงเดิม เช่น

ซมรด	มรดล
------	------

 ใช้สัญลักษณ์

ลซมรด	มรดล
-------	------

 หรือ

รมซล	ซลดริ
------	-------

 ใช้สัญลักษณ์

ดรมซล	ร็ดลดริ
-------	---------

 เป็นต้น

4. การขยี้ เป็นกลวิธีการบรรเลงดนตรีไทยที่ใช้เกือบทุกเครื่องมือ เป็นการบรรเลงโน้ตที่ต่อกันหรือข้ามตัวโน้ตจำนวนมากกว่า 3 พยางค์ขึ้นไปให้มีจังหวะสั้นและกระชับขึ้นโดยที่จังหวะยังคงเดิมตามห้องเพลงหรือตามจังหวะฉิ่ง ซึ่งการขยี้สามารถประดิษฐ์ร้อยเรียงทำนองได้อย่างอิสระเพื่ออวดฝีมือ ส่วนใหญ่ปรากฏในเพลงเดี่ยว เช่น เพลงพญาโศก เพลงลาวแพน เพลงสารถี เพลงสุรินทร์ราหู ฯลฯ ตัวอย่างโน้ตในการขยี้

ซลซม	ซมรด
------	------

 ขยี้เป็น

ซลซม	ฟซลซมรด
------	---------

 หรือ

รมซล	ดริดล
------	-------

 ขยี้เป็น

รมซล	ด x รมริดล
------	------------

 เป็นต้น

เนื้อหา

กลวิธีในการบรรเลงจะมีหลากหลายรูปแบบเหมือนการบรรเลงเครื่องดนตรีไทยประเภทอื่น ๆ เช่น กรอ กล้าเสียง สะบัด ขยี้ เป็นต้น แต่เอกลักษณ์ที่มีความเฉพาะในการบรรเลงจะเข้ คือ การบรรเลงโดยใช้สายลวดดำเนินทำนองเพลงในบางช่วง ทำให้เกิดอารมณ์ของบทเพลงต่างไปกับเครื่องดนตรีไทยชิ้นอื่น ๆ การบรรเลงโดยการดีดสายลวดมีวิธีการใช้นิ้ว ไม้ดีด และรูปแบบการ

ดำเนินกลอนเพลงต่างกันไป ใช้คำว่า “ทิง” ในการออกเสียงเลียนโน้ตที่ต้องการดีด เช่น
สามารถออกเสียงว่า

--- ทิง	x ด ด ด
---------	---------

--- ตี	x ด ด ด
--------	---------

ตัวอย่างการบรรเลงสายลวดในทำนองลูกเต๋า

	สามชั้น				สองชั้น		ชั้นเดียว	
โน้ตทางหลัก	----	--- ด	- ด ด ด	- ด - ด	--- ร	ด ด ด ด	-- ด ด	- ด --
	↓				↓		↓	
การใช้สายลวด 1	----	--- ตี	x ด ด ด	- ตี x ด	--- ตี	x ด ด ด	-- ด ตี	x ด x x
การใช้สายลวด 2	----	--- ตี	x ^ด ด ด ด	- ตี x ด	--- ตี	x ^ด ด ด ด	-- ด ตี	x ^ด ด x x
การใช้สายลวด 3	----	--- ตี	x ^ด ด ด ด	ด ตี x ด	ด ตี x ด	ด ตี x ด	- ตี - ด	ด ตี x x

จากตารางโน้ตข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะการบรรเลงสายลวด 3 แบบ โดยเรียงตั้งแต่การใช้พยางค์โน้ตที่มีความถี่จากน้อยไปหาการใช้พยางค์โน้ตที่มีความถี่มาก ซึ่งการบรรเลงสอดแทรกสายลวดในลักษณะต่าง ๆ ตามตัวอย่างข้างต้นผู้บรรเลงต้องมีประสบการณ์ในการบรรเลงดนตรีไทยพอสมควรจึงจะทราบถึงความเหมาะสมในการเลือกใช้รูปแบบของการบรรเลงสายลวด การบรรเลงเพลงสามชั้นของแต่ละเพลงหรือแต่ละสถานการณ์มีจังหวะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เช่น เปรียบเทียบเพลงเขมรพวง สามชั้น กับ เพลงเขมรราชบุรี สามชั้น จะเห็นได้ว่าเพลง สามชั้นของทั้งสองเพลงมีจังหวะความเร็วในการบรรเลงแตกต่างกันมาก ดังนั้นในการบรรเลงสอดแทรกสายลวดในแต่ละช่วงจึงต้องเลือกความถี่ของพยางค์โน้ตที่เหมาะสมจึงจะเข้ากับบทเพลงที่กำลังบรรเลง

ตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงในทำนองลูกล้อ

โน้ตทางหลัก 1	----	ด ร ฟ ซ	- ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	(----	----	----	----)
ใช้สายลวดแบบ 1	----	ด ร ฟ ซ	- ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	(----	--- ร	x ร ร ร	- ร x ร)
ใช้สายลวดแบบ 2	----	ด ร ฟ ซ	- ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	(----	--- ร	x ^ร ร ร ร	- ร x ร)
ใช้สายลวดแบบ 3	----	ด ร ฟ ซ	- ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	(----	--- ร	x ^ร ร ร ร	ร ร x ร)
ใช้สายลวดแบบ 4	----	ด ร ฟ ซ	- ล ด ซ	ล ซ ฟ ร	ด ล ซ ฟ	ม ร x ร	ด ซ ล ท	ตี ร x ร)

ผู้เขียนยกตัวอย่างการบรรเลงทำนองลูกล้อเพลงเขมรไทรโยค ท่อน 2 ซึ่งเรียงจากการสอดแทรกการใช้สายลวดจากการใช้พยางค์น้อยไปถึงการเลือกรูปแบบสายลวดที่มีพยางค์มาก

โน้ตทางหลัก 2	ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ	(----	----)	ซ ล ซ ม	ร ด - ร	(----	----)
ใช้สายลวดแบบ 1	ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ	-- ซ ซ	x ซ x x	ซ ล ซ ม	ร ด - ร	-- ร ร	x ร x x
ใช้สายลวดแบบ 2	ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ	--- ซ	x ซ ซ ซ	ซ ล ซ ม	ร ด - ร	--- ร	x ร ร ร

ใช้สายลวดแบบ 3	ซ ล ช ม	ซ ร ม ช	- - - ซ	ซซซ ซ ซ	ซ ล ช ม	ร ด - ร	- - - ร	ร ร ร ร
ใช้สายลวดแบบ 4	ซ ล ช ม	ซ ร ม ช	- ซ × ซ	ซ ซ × ซ	ซ ล ช ม	ร ด - ร	- ร × ร	ร ร × ร
ใช้สายลวดแบบ 5	ซ ล ช ม	ซ ร ม ช	ซ ซ × ซ	ซ ซ × ซ	ซ ล ช ม	ร ด - ร	ร ร × ร	ร ร × ร
ใช้สายลวดแบบ 6	ซ ล ช ม	ซ ร ม ช	ซ ด ร ม	ฟ ซ × ซ	ซ ล ช ม	ร ด - ร	ด ล ซ ฟ	ม ร × ร
ใช้สายลวดแบบ 7	ซ ล ช ม	ซ ร ม ช	ซ ด ซ ซ	ซ ด ซ ซ	ซ ล ช ม	ร ด - ร	ร ด ร ร	ร ด ร ร

ผู้เขียนยกตัวอย่างการบรรเลงทำนองลูกล่อเพลงลาวเสียงเทียน ท่อน 2 ซึ่งเรียงจากการสอดแทรกการใช้สายลวดจากการใช้พยางค์น้อยไปถึงการใช้รูปแบบสายลวดที่มีพยางค์มาก ซึ่งให้จังหวะและลีลาที่มีความเป็นเอกลักษณ์และความเร้าจังหวะแตกต่างกันออกไป

โน้ตทางหลัก 3	ดํ รี ดํ ล	(- - - -)	รี ดํ ล ซ	(- - - -)	ดํ ล ซ ฟ	(- - - -)	ล ซ ฟ ร	(- - - -)
ใช้สายลวดแบบ 1	ดํ รี ดํ ล	× ล × ×	รี ดํ ล ซ	× ซ × ×	ดํ ล ซ ฟ	× ฟ × ×	ล ซ ฟ ร	× ร × ×
ใช้สายลวดแบบ 2	ดํ รี ดํ ล	× ล × ล	รี ดํ ล ซ	× ซ × ซ	ดํ ล ซ ฟ	× ฟ × ฟ	ล ซ ฟ ร	× ร × ร
ใช้สายลวดแบบ 3	ดํ รี ดํ ล	ล ล × ล	รี ดํ ล ซ	ซ ซ × ซ	ดํ ล ซ ฟ	ฟ ฟ × ฟ	ล ซ ฟ ร	ร ร × ร
ใช้สายลวดแบบ 4	ดํ รี ดํ ล	ล ด ล ล	รี ดํ ล ซ	ซ ด ซ ซ	ดํ ล ซ ฟ	ฟ ด ฟ ฟ	ล ซ ฟ ร	ร ด ร ร

ผู้เขียนยกตัวอย่างการบรรเลงทำนองลูกล่อ 1 ห้องเพลง ซึ่งเรียงจากการสอดแทรกการใช้สายลวดจากการใช้พยางค์น้อยไปถึงการใช้รูปแบบสายลวดที่มีพยางค์มาก ซึ่งให้จังหวะ ลีลาที่มีความเป็นเอกลักษณ์และความเร้าจังหวะแตกต่างกันออกไป

ตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงในทำนองลูกขัด

โน้ตทางหลัก	มดรม	รมฟซ	(ฟลซฟ)	ซฟมร)	มดรม	รมฟซ	ทซลท	ลทดร
ใช้สายลวดแบบ 1	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	× × ซ ฟ	ม ร × ×	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	× × ล ท	ดํ รี × ×
ใช้สายลวดแบบ 2	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	× × ซ ฟ	ม ร × ร	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	× × ล ท	ดํ รี × รี
ใช้สายลวดแบบ 3	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	ด ล ซ ฟ	ม ร × ×	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	ด ซ ล ท	ดํ รี × ×
ใช้สายลวดแบบ 4	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	ด ล ซ ฟ	ม ร × ร	ม ด ร ม	ร ม ฟ ซ	ด ซ ล ท	ดํ รี × รี

ลูกขัดในเพลงไทยหมายถึงการดำเนินทำนองสลับกันไปมาระหว่างเครื่องนำและเครื่องตามโดยที่มีทำนองไม่เหมือนกันจึงเรียกว่า ลูกขัด การบรรเลงจะใช้สายลวดในทำนองลูกขัดจะใช้เสียงท้ายมาทำ ทิ้งนอย ไม่ได้ เนื่องจากเสียงลูกตกอยู่คนละระดับเสียง ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างการบรรเลงสายลวดในทำนองลูกขัดตามตัวอย่างข้างต้น

ตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงในทำนองลูกเลื่อม

โน้ตทางหลัก	ซ ล ท ดํ	ท ดํ - -	ท ดํ รัม	รัม - -	ซ ด ร ม	ร ม - -	ร ม ฟ ซ	ฟ ซ - -
ใช้สายลวด	ซ ล ท ด	ท ดํ × ดํ	ท ดํ รัม	รัม × รัม	ซ ด ร ม	ร ม × ม	ร ม ฟ ซ	ฟ ซ × ซ

ตัวอย่างใช้สายลวดบรรเลงในทำนองบังคับ

โน้ตทางหลัก	-- ซ ซ	-- ล ล	-- ซ ซ	-- ม ม	-- ซ ซ	-- ม ม	-- ร ร	-- ด ด
ใช้สายลวดแบบ 1	× ซ × ซ	× ล × ล	× ซ × ซ	× ม × ม	× ซ × ซ	× ม × ม	× ร × ร	ด × ด
ใช้สายลวดแบบ 2	ซ ซ ซ ซ	× ล × ล	ซ ซ ซ ซ	× ม × ม	ซ ซ ซ ซ	× ม × ม	ร ร ร ร	× ด × ด
ใช้สายลวดแบบ 3	ซซซ ซ ซ	ล ล × ล	ซซซ ซ ซ	ม ม × ม	ซซซ ซ ซ	ม ม × ม	ร ร ร ร ร	ด ด × ด
ใช้สายลวดแบบ 4	ด ซ × ซ	ด ล × ล	ด ซ × ซ	ด ม × ม	ด ซ × ซ	ด ม × ม	ด ร × ร	ด ด - ด
ใช้สายลวดแบบ 5	× ด ด ซ	× ด ด ล	× ด ด ซ	× ด ด ม	× ด ด ซ	× ด ด ม	× ด ด ร	× ด × ×

(ศิลปินชัย เจริญ, 9 กันยายน 2565, สัมภาษณ์)

ตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงแบบรูดสายลวด

โน้ตทางหลัก	ด ด ด ด	- ล - ล	ซ ซ ซ ซ	- ม - ม	ร ร ร ร	- ม - ม	ซ ซ ซ ซ	- ล - ล
ใช้สายลวดแบบ 1	ด ด ด ด	× ล × ล	ซ ซ ซ ซ	× ม × ม	× ร × ด	ร ม - ร	ม ซ - ม	ซ ล × ล
ใช้สายลวดแบบ 2	× ด × ร	ด ล × ด	ล ซ × ล	× ม × ม	× ร × ด	ร ม - ร	ม ซ - ม	ซ ล × ล
ใช้สายลวดแบบ 3	ด ด ด ด	ด ล ล ล	ด ด ท ล	ซ ม × ม	ม ด ร ร	ร ด ม ม	ม ด ซ ซ	ด ม ซ ล

โน้ตทางหลัก	ม ด ร ม	ร ม - -	ซ ล ด ร	ด ร - -	ด ซ ล ด	ล ด - -	ร ม ซ ล	ซ ล - -
ใช้สายลวดแบบ 1	ม ด ร ม	ร ม × ม	ซ ล ด ร	ด ร × ร	ด ซ ล ด	ล ด × ด	ร ม ซ ล	ซ ล × ล
ใช้สายลวดแบบ 2	- ด × ด	ร ม × ม	× ล × ล	ด ร × ร	× ซ × ซ	ล ด × ด	× ม × ม	ซ ล × ล

โน้ตทางหลัก	ม ด ร ม	ฟ ร ม ฟ	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ซ ม ฟ ซ	ล ฟ ซ ล	ด ซ ล ด	ร ล ด ร
ใช้สายลวดแบบ 1	- ร × ด	ร ม × ร	ม ซ × ม	ซ ล × ล	× ซ × ม	ซ ล × ซ	ล ด × ล	ด ร × ร

โน้ตทางหลัก	ซ ซ ซ ซ	- ล - ล	ซ ซ ซ ซ	- ม - ม	ซ ซ ซ ซ	- ม - ม	ร ร ร ร	- ด - ด
ใช้สายลวดแบบ 1	ซ ซ ซ ซ	× ล × ล	ด ท ล ซ	ฟ ม × ม	ซ ซ ซ ซ	× ม × ม	ด ซ ฟ ม	ร ด × ด
ใช้สายลวดแบบ 2	ซ ซ ซ ซ	× ล × ล	ด ท ล ซ	ฟ ม × ม	ด ล ซ ฟ	ม ร × ร	ด ซ ฟ ม	ร ด × ด

ลีลาการดีดสายลวดด้วยวิธีการดีดรูด ผู้ดีดต้องใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ทำมือให้เหมือนกับการดีดทิงนอย แต่มีการเลื่อนมือเพื่อเปลี่ยนตัวโน้ตโดยเลื่อนจากเสียงหนึ่งไปหาอีกเสียงหนึ่งอย่างต่อเนื่อง จากเสียงต่ำไปเสียงสูง หรือจากเสียงสูงลงมาเสียงต่ำ จะเริ่มต้นด้วยไม้ดีดเข้าหรือออกขึ้นอยู่กับจังหวะและเพลงต้องจบด้วยไม้ดีดเข้าเสมอ (สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553, น. 327-328)

ตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงทำยลูกหมด

โน้ตทางหลัก	ด ร ม ช	ม ช - -	ร ม ช ล	ช ล - -	ด ช ล ด	ล ด - -	ช ล ด ร	ด ร - -
ใช้สายลวดแบบ 1	ด ร ม ช	ม ช x x	ร ม ช ล	ช ล x x	ด ช ล ด	ล ด x x	ด ช ล ท	ด ร x x
ใช้สายลวดแบบ 2	ด ร ม ช	ม ช x ช	ร ม ช ล	ช ล x ล	ด ช ล ด	ล ด x ด	ช ล ด ร	ด ร - ร
ใช้สายลวดแบบ 3	ด ร ม ช	ม ช x ช	ร ม ช ล	ช ล x ล	ด ช ล ด	ล ด x ด	ด ช ล ท	ด ร x ร
ใช้สายลวดแบบ 4	ด ร ม ช	ม ช x x	ร ม ช ล	ช ล x x	ด ช ล ด	ล ด x ช	x x ล ท	ด ร x x

เพลงลูกหมัด เป็นเพลงไทยที่ใช้บรรเลงต่อท้ายของเพลงเถาแล้วจบด้วยลูกหมัด หรือบางครั้งอาจใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงสามชั้นแล้วจบด้วยลูกหมัด มีอัตราจังหวะรวดเร็วเพื่อแสดงให้เห็นท่าทางที่กำลังจะจบเพลง การบรรเลงเพลงลูกหมัด จะใช้สามารถนำสายลวดมาใช้บรรเลงสอดแทรกได้หลากหลายรูปแบบเพื่อให้เกิดสีสันในการบรรเลงรวมวงได้ดังตัวอย่างข้างต้น

จากตัวอย่างการใช้สายลวดบรรเลงสอดทำนองต่าง ๆ ข้างต้น ผู้เขียนยกตัวอย่างการบรรเลงสายลวดในลีลาต่าง ๆ ให้มีความแตกต่างกันออกไป ผู้บรรเลงสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เช่น การบรรเลงเพลงที่มีจังหวะช้า การบรรเลงสายลวดไม่ควรใช้ทำนองที่มีพยางค์โน้ตถี่เกินไป หรือการบรรเลงเพลงที่มีจังหวะรวดเร็วก็ควรใช้การสอดแทรกสายลวดให้มีพยางค์ถี่มากขึ้นหรือสามารถติดเก็บสอดแทรกสายลวดได้เลย การบรรเลงสายลวดที่เหมาะสมนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการบรรเลง เช่น บรรเลงเพื่อขับกล่อม บรรเลงเพื่อประกวด บรรเลงเพื่อประชันขันแข่ง ดังนั้นผู้ประพันธ์ต้องเข้าใจถึงบริบทของงานในการบรรเลงรวมวง จึงจะทำให้การบรรเลงสอดทำนองสายลวดของจะเข้มีความเหมาะสม งดงามและแสดงถึงเสน่ห์ของจะเข้ได้อย่างสมบูรณ์

บทสรุป

กลวิธีในการติดสายลวดของจะเข้มีมากมายหลายแบบ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้บรรเลงและการปรับวง ไม่ว่าจะเป็นกลอนเพลง ลูกตกของเพลง และความเหมาะสมในการบรรเลงรวมวงในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น บรรเลงในงานแต่งงานควรบรรเลงให้มีความเรียบร้อย ไพเราะอ่อนหวาน บรรเลงในการประกวดต้องให้มีความงาม เหมาะสมกับการประกวด และการบรรเลงในการประชันต้องแสดงศักยภาพของผู้เล่น ท่วงทำนองที่โลดโผน พิศดารซับซ้อนอ่อนเงื่อนในการบรรเลง ซึ่งจะส่งผลให้การบรรเลงรวมวงมีเอกลักษณ์ ความไพเราะ และความหลากหลาย การบรรเลงสายลวดมีลีลาที่สามารถทำให้วงมีสีสัน สนุกสนานและยังสร้างความแปลกใหม่ในการปรุงแต่งแนวทางในการรวมวง ผู้บรรเลงต้องเลือกใช้การบรรเลงที่มีการสอดแทรกสายลวดของจะเข้ให้เหมาะสมกับจังหวะ ทำนองลูกตกและลีลาต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้างต้น จึงจะทำให้บทเพลงที่บรรเลงมีความงดงาม ไพเราะ และเหมาะสม การบรรเลงสอดแทรกสายลวดยังสามารถคิดค้นรูปแบบการบรรเลงอื่น ๆ ได้อีกมากมายทั้งการบรรเลงเพลงเดี่ยวเพื่อแสดงถึงภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์เพลง ความแม่นยำของผู้บรรเลง และความวิจิตรพิสดารของการบรรเลงจะเข้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษกร เพชรนอก. (2550). **เครื่องดนตรีและวงดนตรีไทย**. ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์ จำกัด.
- ดุขฎิ มีป้อม และคณะ. (2562). **การดำเนินงานของเครื่องดนตรีไทยในวงเครื่องสายไทย ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพดนตรีไทยขั้นที่ 7**. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- พิภัส สอนโย. (2561). **โน้ตเพลงไทยสำหรับบรรเลงจะเข้เพลงตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยขั้น 8**. ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา.
- สกลพัฒน์ โคตรตันติ. (2554). **วิเคราะห์เดี่ยวจะเข้เพลงกราวในทางครุฑา อภัยวงศ์**. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สวิต ทับทิมศรี. (2548). **ดนตรีไทยภาคปฏิบัติ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: บริษัท ประชุมทอง พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). **เกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย และเกณฑ์การประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

บุคลากรกรม

- นตพนันท์ เจริญ. อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ผู้ให้สัมภาษณ์) รชต คีตโชติบัณฑิต (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ 6 กันยายน 2565
- พล คำบังสุ. อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ผู้ให้สัมภาษณ์) รชต คีตโชติบัณฑิต (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ 16 สิงหาคม 2565
- มนตรี พันธุ์รอด. อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ผู้ให้สัมภาษณ์) รชต คีตโชติบัณฑิต (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ 10 สิงหาคม 2565
- ศิลปชัย เจริญ. ที่ปรึกษาคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ผู้ให้สัมภาษณ์) รชต คีตโชติบัณฑิต (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2565